

Nr.5

Karesuando i Torneå Lappmark d. 6 December 1840

Höglärde samt vidtberömd Herr Professor, Riddare af Kongl. Maj:ts Nordstjerne orden!

Jag får härmed aflägga min förbindligaste tacksägelse för ärade skrifvelsen af den 30de October, hvilken jag i dag emot[-]tagit och hvaraf jag inhämtat, att den ask med några torkade Lemmelskinn m.m. icke kommit Herr Professoren till handa för än i October, ehuru den afgått härifrån i början af Januarii. Herr Professoren torde deraf finna, huru svår Communicationen är härifrån. Jag anade redan, då jag genom bref af Professor Wahlberg²⁰) i Stockholm blef underrättad, att asken icke kommit fram dit, att den torde hafva gått förlorad. Det skulle måhända icke vara så svårt, att få de begärdta Lemmelarterne med hull och hår, om det icke vore just den omständigheten, att Communicationen härifrån är så oefterrättlig, och det beror endast på lyckan, om någon resande från Norrige reser härförbi directe till Stockholm.

Detta är ett skäl, hvarföre jag icke kan lofva någonting väsendtligt i zoologisk väg. Det andra är, att jag är öfverlegad af Botanisterne, så att om jag skulle fara efter det zoologiska, skulle det troligen icke blifva hvarken hackat eller malet i någondera grenen. Det enda, jag kan lofva, är att taga i förvar det som händelsevis kan öfverkommas, och derest jag icke är säker om namnet på det förekommande zoologiska föremålet, jag då måste vända mig med förfrågan till den som bättre känner det. För amphibier och Fiskar borde sprit vara att tillgå, men nu hafva vi ett absolut brennvinsförbud för hela Lappmarken med 50 Rdrs plikt för den som för sändant²¹).

Första delen af "Fragmenter i Lappska mythologien"²²) har jag nu färdig i manuskript, men som det icke hörs något af Fransmännen, för hvilkas räkning jag egentligen gjort mig mödan, så torde manuskriptet ännu komma att stanna quar hos mig någon tid. Deribland förekomma några mythologiska föremål, om hvilkas naturliga grund jag gerna önskade inhämta en erfaren zoologs omdöme. Deribland kan först nämnas norrländska och Lappska allmogens tro på ormstenarnes undergörande kraft; af en gammal Bok, kallad Francisci Redi Experimenta²³) finner jag att tron på ormstenars und[e]rgörande kraft skall finnas ända i Indien. Såsom barn har jag hos en nybyggare i Luleå Lappmark sett ett par så kallade ormstenar. Jag vågar således fråga, om det är möjligt, att några ormstenar finnas, d.v.s om uti vissa individer af ormslägtet kunna finnas några Stenbildningar, som kunnat gifva anledning till den allmänna folktron? Och monne icke äfven denna Folktro finnes i

²⁰ Peter Fredrik Wahlberg, f. 1800, d. 1877, professor vid Karolinska institutet.

²¹ Redigt tidigare hade förbud utfärdats mot införsel av brännvin till Lappmarken, men aldrig upprätthållits. För att hejda den alltmer tilltagande dryckenskapen bland lapparna utfärdades totalt förbud mot införsel och försäljning av brännvin i Lappmarken 1839.

²² Læstadius 'Fragmenter i lappska mythologien har aldrig blifvit utgivna, ehuru uppgift att så skett 1843 finns såväl i bibliografier som i Bygdéns Hernösands stifts herdeminne. Manuskriptet lär dock finnas i behåll och komma att utgifvas.

²³ Tron på de s.k. ormstenarnas undergörande kraft ingår i folkmedicinen litet varstans över hela jorden och är icke inskränkt i Indien. För Nordens vidkommande se I. Reichborn-Kjennerud, Ormen i nordisk folkmedisin (Norges apotekerför. tidskrift, Farmaceut. - videnskab. del. 1924) s. 29 ff. och 41 f. Den åsyftade boken är Francisco Redi, *Experimenta circa generationem insectorum* (Amsterdam 1686).

L. L. Læstadius till Sven Nilsson 1840-12-06

Södra Sverige? — Ett annat mythologiskt föremål är den så kallade Ganfluge (omtalad af norska författare)²⁴), af hvilken troligen de gamles Ganviken fått sitt namn. Nu är det en allmän tro uti norra delarne af Finnland, att det finns uti vissa kärr ett mycket giftigt insect, som förorsakar pest ibland Boskapen, och till och med menniskan är i fara för lifvet, om hon blir biten af denna insect. Men den skall vara mycket liten och svår att få uti. Bönderna i Råvaniemi²⁵) försäkra att de sett, huru den skjuter, som de säga, eller far som en pil mot kreaturet, och straxt derefter börjar kreaturet att skälfva och grufligen plågas samt dör inom ett dygn. Frågas alltså, om icke de uppgifter, Linné fått i trakten af Kemi om den så kallade Furia infernalis²⁶), må äga någon grund? Finns ett sådant giftigt insect, hvilket jag i anseende till många sammanstående uppgifter är benägen att tro, så blir det äfven troligt, att de gamle Spålapparne känt konsten att fånga detta insect uti sina Ganaskar, och att de dermed verkligen skadat folk.

Ett annat mythologiskt föremål är de på Norska så kallade marmæler²⁷), som tros vara unge af Sjödjuret Trichæcus manatus²⁸) L., men dessa vistas ju endast i hafvet? Då nu den anonyme hos Leem förmåler efter Lapparnes berättelser, att ett slags barnlika väsenden vistades i kallkällor och fångades, samt spisades såsom välsmakande, så frågas, om det finns något slags djur, som har likhet med barn och som vistas på land eller i kallkällor? En nybyggare här i Karesuando säger sig hafva sett ett sådant djur i Elfven. Man skulle annars kunna gissa på ungar af Bäfver eller utter, men dessa djur äro så mycket kända af folket för att kunna förblandas med mythologiska väsenden. Jag skulle vara ganska intresserad af att höra Herr Professorens omdöme rörande de nu nämnda föremålen, om möjligt förr än jag lemnar ifrån mig manuscriptet.

Med högaktning har äran framhärda Herr Professorens och Riddarens

ödmjukaste tjänare
L. L. Læstadius.

P. S. Om någon resande från Norrige kommer här öfver i vinter, skall jag försöka pracka på dem några oflådda exemplar af de begärda Lemmelarterna.

Källa: Brev från Lars Levi Læstadius i Sven Nilssons brevsamling utgivna av Bror Olsson / Särtryck ur Årsbok för Västernorrlands läns hembygdsförbund år 1934. / Teologiska fakultetens bibliotek vid Åbo Akademi /

²⁴ Jfr Knud Leem, Beskrivelse over Finnmarkens Lapper (Köbenhavn 1767) s. 483, säkerligen den författare, Læstadius anspelar på.

²⁵ Rovaniemi, köping vid Kemi älv.

²⁶ Såväl under Lapplands- som Dalaresan intresserade sig Linné mycket för de för renen och nötkreaturen skadliga arterna och skrev t. o. m. en särskild avhandling härom i Vetenskapsakademiens handlingar 1739 Om Renarnas brömskulor i Lappmarken. Det här åsyftade stället hos Linné har jag likväl icke kunnat återfinna.

²⁷ Marmæle, norskt ord för ett mytologiskt väsen, havsman, som ansågs kunna tala med människor och avslöja förborgade hemligheter.

²⁸ Valross.